

УДК 336.71:336.22:004

Н. В. Євдокимова,
к. е. н., старший викладач кафедри фінансово-економічних дисциплін
КЗВО "Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-1034-560X>

Н. М. Бакалова,
к. е. н., старший викладач кафедри фінансово-економічних дисциплін,
КЗВО "Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9914-4802>

О. Б. Жарікова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і природокоористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1259-1712>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.6.233

СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

N. Yevdokymova,
PhD Economics, Senior Lecturer, Department of Financial and Economic Disciplines,
Vinnytsia Humanitarian and Pedagogical College
N. Bakalova,
PhD Economics, Senior Lecturer, Department of Financial and Economic Disciplines,
Vinnytsia Humanitarian and Pedagogical College
O. Zharikova,
PhD Economics, Associate Professor of the Department of Banking and Insurance,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

CURRENT STATE OF THE FINANCIAL MONITORING SYSTEM IN THE BANKING SYSTEM
OF UKRAINE AND ITS TAX ASPECTS IN THE CONTEXT OF THE DIGITAL
TRANSFORMATION OF THE ECONOMY

У статті досліджено сучасний стан системи фінансового моніторингу в банківській системі України та її податкові аспекти в умовах цифрової трансформації економіки. Обґрунтовано актуальність вдосконалення механізмів фінансового моніторингу з урахуванням зростання обсягів електронних платежів, розвитку цифрових банківських продуктів та підвищених вимог до податкової прозорості. Проаналізовано законодавче та нормативне регулювання діяльності банків у сфері фінансового моніторингу, особливості взаємодії з податковими органами та ефективність автоматизованих AML-систем на прикладі провідних українських банків (Приват-Банк, топобанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Райффайзен Банк). У роботі представлено оцінку впливу цифровізації банківських процесів та алгоритмів ризик-аналізу на підвищення податкової прозорості, виявлення ризикових транзакцій та оптимізацію податкового контролю. Розроблено практичні рекомендації щодо підвищення ефективності системи фінансового моніторингу, включно з централізацією даних, впровадженням алгоритмів машинного навчання, гар-

монізацією нормативної бази та підвищенням цифрової компетентності персоналу. Отримані результати свідчать, що інтеграція цифрових технологій у фінансовий моніторинг сприяє зменшенню податкових ризиків, підвищенню прозорості фінансових потоків та зміцненню податкового контролю в Україні.

The article examines the current state of financial monitoring systems in the banking sector of Ukraine and their tax-related aspects in the context of ongoing digital transformation and modernization of financial technologies. The relevance of the study is justified by the increasing volume and complexity of electronic and digital financial transactions, the rapid expansion of fintech solutions and digital banking products, and the growing requirements for tax transparency, compliance, and reporting. The research analyzes the legislative and regulatory framework governing banks' financial monitoring activities, emphasizing the interaction and data exchange between banks and tax authorities, as well as the implementation and effectiveness of automated AML systems. Leading Ukrainian banks, including PrivatBank, monobank, Oschadbank, UkrEximBank, and Raiffeisen Bank, are examined to illustrate practical applications of risk-based monitoring approaches, algorithmic transaction screening, and digital reporting platforms. Special attention is paid to the impact of digitalization and risk-analysis algorithms on the timely identification of high-risk or suspicious financial operations, detection of potential tax evasion schemes, and optimization of tax control mechanisms. The study develops practical recommendations for improving the efficiency of financial monitoring systems, such as centralized data management, integration of machine learning and AI-based analytics, harmonization of national regulatory standards with international AML/CFT directives, and enhancement of digital competencies among bank staff. The results demonstrate that the integration of digital technologies into financial monitoring increases transparency, reduces tax risks, strengthens compliance, and supports informed decision-making by regulators and financial institutions. The conclusions and findings provide a basis for further research and the development of best practices for risk management, tax control, and strategic planning in the evolving digital economy of Ukraine.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, банківська система, податкові аспекти, цифрова трансформація економіки, податковий контроль, податкові ризики, протидія ухиленню від оподаткування, цифрові технології, AML / CFT, фінансова прозорість.

Key words: financial monitoring, banking system, tax aspects, digital economic transformation, tax control, tax risks,; tax evasion prevention, digital technologies, AML / CFT, financial transparency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Активна цифрова трансформація економіки суттєво змінює механізми функціонування фінансової системи, зокрема банківського сектору, що виконує ключову роль у забезпеченні прозорості фінансових потоків і дотриманні податкової дисципліни. Розвиток дистанційних банківських сервісів, електронних платіжних інструментів, фінансових технологій та автоматизованих систем аналізу даних призводить до ускладнення контролю за рухом коштів і створює нові виклики для податкової системи держави.

У цих умовах система фінансового моніторингу банків, традиційно спрямована на протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, поступово на-

буває податкового виміру, оскільки результати її функціонування дозволяють виявляти операції, що можуть свідчити про ухилення від оподаткування, приховану підприємницьку діяльність або використання цифрових інструментів для мінімізації податкових зобов'язань. Водночас відсутність чіткої інтеграції між механізмами фінансового моніторингу та податкового контролю знижує ефективність використання отриманої інформації для забезпечення фіскальної стабільності.

Проблема ускладнюється і недосконалим нормативно-правовим регулюванням діяльності банків у сфері фінансового моніторингу та оподаткування, яке не завжди враховує специфіку цифрових фінансових операцій, зокрема швидкість обігу коштів, транскордонний характер платежів і використання новітніх цифрових технологій. Це зумовлює необхідність наукового визначення ролі банківської системи фінансового

моніторингу як інструменту не лише фінансової безпеки, а й забезпечення податкової прозорості та мінімізації податкових ризиків. Водночас дослідження такої проблематики має й практичне значення, оскільки результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення податкової політики держави, підвищення ефективності діяльності банків у сфері фінансового моніторингу, зменшення масштабів тіньової економіки та забезпечення стабільних податкових надходжень в умовах цифрової трансформації економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасні дослідження зосереджені на вдосконаленні цифрових методик фінансового моніторингу, використанні алгоритмів аналізу даних та інтеграції інформації між банками та податковими органами, а також на адаптації банківського сектора до високих ризиків у цифровій економіці [1; 2; 4; 7; 8]. У працях вітчизняних науковців, зокрема Єгоричевої С. Б., [1 с. 45—78]. Копилюка О. І., [2]. Москаленко Н., Дідківської К., [3 с. 51—58]. Винниченко-Кумкової Л., [5]. Кашук К., Проць І. М., [6]. Tatianchenko O. A [7]. та інших, досліджуються питання податкових ризиків у банківській діяльності, особливості організації системи фінансового моніторингу, регуляторна роль Національного банку України (далі — НБУ) та Державної служби фінансового моніторингу України (далі — ДСФМ), а також проблеми цифровізації банківських процесів і взаємодії з податковими органами, [3; 5; 6; 7; 9; 10]. але комплексний підхід зумовлює доцільність подальших досліджень, спрямованих на поєднання теоретичних положень із прикладним аналізом діяльності банків України в умовах цифрової трансформації економіки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є систематизація та аналіз податкових аспектів функціонування банківської системи фінансового моніторингу в умовах цифрової трансформації економіки, визначення їх ролі у підвищенні податкової прозорості та мінімізації податкових ризиків, а також у розробці практичних рекомендацій щодо оптимізації взаємодії банків і податкових органів з урахуванням сучасних цифрових технологій.

Для досягнення поставленої мети у статті визначено такі завдання: проаналізувати сучасний стан фінансового моніторингу в банківській системі України та визначити його податкові аспекти, дослідити законодавче та нормативне регулювання діяльності банків у сфері фінансового моніторингу, зокрема у взаємодії з податковими органами, оцінити вплив цифровізації банківських процесів та автоматизованих систем аналізу фінансових операцій на податкову прозорість і виявлення податкових ризиків, узагальнити міжнародний досвід організації фінансового моніторингу та його податкових аспектів, що можуть бути застосовані в Україні, розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності системи фінансового моніторингу банків з позицій податкового контролю та цифровізації процесів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах цифрової трансформації банківської системи Єгоричева С. Б [1, с. 45—78]. досліджує сучасні методи організації фінансового моніторингу в банках України, підкреслюючи важливість автоматизованого аналізу фінансових операцій для підвищення податкової прозорості. Копилюк О. І. і Музичка О. М [2, с. 112—136]. проаналізували цифрові інструменти банківських операцій та алгоритми ризик-аналізу, що дозволяють своєчасно виявляти операції з ознаками ухилення від оподаткування.

Москаленко Н. і Дідківська К [3, с. 51—58]. досліджували взаємодію банків та податкових органів у системі фінансового моніторингу та визначили ключові ризики, що виникають через недостатню інтеграцію даних. Винниченко-Кумкова Л. і Кашук К [5, с. 13—29]. провели аналіз міжнародних стандартів AML/CFT та їх застосування в банках України, що сприяє підвищенню ефективності виявлення податкових ризиків. Проць І. М [6, с. 69—85]. розробив підхід до цифрового аудиту фінансових операцій, який дозволяє оцінювати податкові ризики в реальному часі. Tatianchenko O.A [7, с. 14-28]. розглянула адміністративно правові механізми регулювання фінансового моніторингу, що забезпечують узгодженість дій банків і податкових органів у цифровому середовищі. Gupta, Kaur [8, с. 23—46]. висвітлює міжнародний досвід цифрового банкінгу та систем контролю, який може бути адаптований в Україні для зниження податкових ризиків. Воронова Л. К., Кучерявенко М. П. та Пришва Н. Ю [9, с. 290—312]. досліджували правові аспекти податкового контролю у банківській системі та визначили необхідність гармонізації нормативних актів з цифровими технологіями. Буткевич В. М [10, с. 45-52]. проаналізував практичні аспекти організації фінансового моніторингу у комерційних банках та підкреслив важливість постійного оновлення систем для підвищення податкової прозорості.

Загальноприйнято, що фінансовий моніторинг у банківській системі України є ключовим інструментом забезпечення прозорості фінансових операцій, протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, а також одним із важливих механізмів контролю податкових ризиків [1; 3; 5]. Його сучасна структура включає комплекс заходів із збору, аналізу та оцінки фінансових транзакцій, що дозволяє банкам своєчасно виявляти аномальні та ризикові операції, які можуть мати податкові наслідки [2; 4].

Національний банк України здійснює фінансовий моніторинг, щоб запобігти використанню банківської системи України для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Національний банк є одним з органів державного фінансового моніторингу України [1; 2].

Фінансовий моніторинг — діяльність із виявлення незаконно отриманих доходів та запобігання фінансуванню тероризму. Національний банк встановлює до банків та небанківських установ вимоги щодо протидії відмиванню незаконно отриманих доходів та перевіряє їх дотримання [5; 6—10].

Здійснюючи фінансовий моніторинг, банки і небанківські фінансові установи перевіряють клієнтів та

аналізують їхні фінансові операції. У разі виявлення підозрілих операцій банки інформують Державну службу фінансового моніторингу та правоохоронні органи України. Національний банк діє відповідно до Міжнародних стандартів з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення FATF [5].

В умовах цифровізації економіки українські банки поступово впроваджують автоматизовані системи фінансового моніторингу, що використовують алгоритми аналізу великих даних, машинне навчання та інші інструменти для виявлення атипових транзакцій [1; 2; 7]. Такий підхід значно підвищує точність і швидкість обробки інформації, дозволяючи ефективніше визначати операції, що потенційно пов'язані з ухиленням від оподаткування, структуруванням платежів або іншими фінансовими порушеннями [3; 5; 10].

Податкові аспекти фінансового моніторингу у банківській системі проявляються у декількох напрямках:

— виявлення податкових ризиків — автоматизовані системи дозволяють банкам і податковим органам визначати клієнтів та операції, які можуть містити ознаки мінімізації податкових зобов'язань; [3; 6].

— підвищення податкової прозорості — інтеграція даних між банківськими системами і Державною податковою службою сприяє своєчасному обміну інформацією та формуванню повної картини фінансових потоків; [3; 5].

— контроль за дотриманням податкового законодавства — фінансовий моніторинг у банках виступає додатковим механізмом контролю, що дозволяє виявляти незаконні схеми, структуровані транзакції та інші операції, що можуть впливати на податкові надходження [4; 7; 10].

Разом із тим, сучасний стан фінансового моніторингу в Україні характеризується рядом проблем. До них належать обмежена інтеграція банківських систем з податковими органами, нерівномірне впровадження цифрових технологій серед комерційних банків та недостатня законодавча адаптація до сучасних фінансових ризиків [4; 6]. Ці фактори знижують ефективність виявлення операцій з податковим ризиком і обмежують повну прозорість фінансового середовища. Таким чином, сучасний стан фінансового моніторингу в банківській системі України можна охарактеризувати як прогресивний, але частково фрагментований, з високим потенціалом для підвищення податкової прозорості за рахунок цифровізації, інтеграції з податковими органами та вдосконалення нормативної бази [1—3; 5; 7; 10].

Діяльність банків у сфері фінансового моніторингу в Україні регулюється низкою законів, нормативно-правових актів та інструкцій, які визначають порядок збору, аналізу та обміну фінансовою інформацією. Основним законодавчим документом є Закон України "Про запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму" від 6 грудня 2012 р. № 1702 VI, який встановлює обов'язки банків щодо ідентифікації клієнтів, контролю фінансових операцій та повідомлення про підозрілі транзакції [4].

Регулювання взаємодії банків з податковими органами передбачено положеннями Податкового кодексу

України та нормативними документами Державної податкової служби, які визначають форми обміну інформацією про операції клієнтів, що можуть містити ознаки ухилення від оподаткування [3; 5; 6]. Банки зобов'язані надавати дані про фінансові операції у визначені строки, що дозволяє податковим органам своєчасно оцінювати податкові ризики та проводити аналіз фінансових потоків. Ключовим елементом нормативного регулювання є постанова Національного банку України № 7148 "Про організацію системи фінансового моніторингу в банках", яка встановлює внутрішні процедури банків, алгоритми обробки фінансових даних та вимоги до автоматизованих систем моніторингу [2; 7]. Зокрема, норматив передбачає ведення банками реєстру ризикових клієнтів і транзакцій, а також звітності, що включає інформацію для податкових органів.

Важливим аспектом є відповідність процедур банків міжнародним стандартам AML/CFT, що сприяє підвищенню ефективності податкового контролю та інтеграції з глобальними фінансовими системами [5; 8]. Дотримання цих стандартів передбачає ідентифікацію кінцевих бенефіціарів, оцінку ризикових профілів клієнтів та використання цифрових алгоритмів для виявлення аномалій у фінансових потоках.

Разом із прогресивними положеннями законодавства існують проблеми в практичній реалізації нормативних вимог, що пов'язані з обмеженою інтеграцією банківських систем з податковими органами, нерівномірним рівнем цифровізації банків та складністю адаптації законодавства до сучасних фінансових ризиків [4; 6; 7]. Це знижує ефективність контролю податкових ризиків і вимагає подальшого удосконалення законодавчих і нормативних механізмів.

Таким чином, законодавче та нормативне регулювання фінансового моніторингу банків України створює правову основу для податкового контролю, проте ефективність його реалізації значною мірою залежить від цифровізації банківських процесів, інтеграції даних і гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами [4; 6; 7].

Цифровізація банківських процесів та впровадження автоматизованих систем аналізу фінансових операцій суттєво підвищили ефективність виявлення ризикових транзакцій та податкових ризиків. Це насамперед пов'язано з можливістю обробки великих масивів даних, застосуванням алгоритмів ризик аналізу та автоматичним формуванням повідомлень про підозрілі операції (AML системи), що значно скорочує час реакції банків та контролюючих органів на потенційні порушення податкового законодавства [4; 6; 7].

Згідно з даними Державної служби фінансового моніторингу України, упродовж 2021—2024 рр. спостерігається стійка тенденція до зростання кількості повідомлень про фінансові операції, що подаються банками для цілей фінансового моніторингу. Так, у 2024 р. загальна кількість таких повідомлень перевищила 1,75 млн грн, що на 0,05 млн грн, або майже на 3 %, більше порівняно з 2023 р. Найбільш суттєві зміни відбулися у структурі повідомлень, так частка підозрілих фінансових операцій зросла з 12 % у 2023 р. до 18 % у 2024 р., тоді як у 2021 р. цей показник становив лише близько 5 %. Зазначена динаміка свідчить не лише про

Таблиця 1. Динаміка повідомлень фінансового моніторингу в банківській системі України у 2021–2024 рр. з урахуванням податкових аспектів

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Аналітична інтерпретація (податковий аспект)
Повідомлення про фінансові операції, млн грн	~1,4	~1,5	~1,7	~1,75	Зростання обсягу даних для фінмоніторингу свідчить про розширення охоплення фінансових операцій цифровими системами
Приріст повідомлень, % до попереднього року	—	+7,1	+13,3	+2,9	Уповільнення приросту у 2024 р. компенсується підвищенням якості ризик-аналізу
Частка підозрілих операцій, %	5	8	12	18	Суттєве зростання частки операцій із потенційними податковими ризиками
Орієнтовна кількість підозрілих операцій, млн грн	~0,07	~0,12	~0,20	~0,32	Майже п'ятикратне зростання за 2021–2024 рр., що вказує на ефективність цифрових AML-фільтрів
Абсолютне відхилення частки підозрілих операцій, в.п.	—	+3	+4	+6	Найбільше зростання у 2024 р. – результат автоматизації аналізу транзакцій
Оброблені кейси фінансового моніторингу	—	—	—	понад 1 000	Активізація взаємодії з правоохоронними та податковими органами
Загальна сума підозрілих транзакцій, млрд грн	—	—	—	62,59	Значний потенціал донарахування податкових зобов'язань і протидії ухиленню

Джерело: побудовано на основі аналітичних матеріалів Державної служби фінансового моніторингу України та відкритих офіційних даних [1; 2; 4; 5; 7].

кількісне розширення фінансового моніторингу, а й про підвищення його якісної складової, зокрема за рахунок упровадження цифрових інструментів аналізу транзакцій, алгоритмічних моделей ризик-скорингу та автоматизованих AML-систем у банківській сфері. Зростання частки підозрілих операцій вказує на посилення уваги банків до нетипових фінансових потоків, які можуть мати ознаки прихованої підприємницької діяльності, мінімізації податкових зобов'язань або ухилення від сплати податків і зборів (Табл. 1) [6; 7].

Особливої ваги у 2024 р. набуває показник оброблених кейсів фінансового моніторингу, що перевищив 1000 випадків із передачею інформації до правоохоронних органів, а також зафіксована сума підозрілих транзакцій у розмірі 62,59 млрд грн. Це підтверджує зростання ролі банків як ключових суб'єктів первинного фінансового моніторингу та важливих учасників системи податкового контролю, особливо в умовах цифрової трансформації економіки та активного використання безготівкових і P2P-операцій. Отже, аналіз таблиці 1 свідчать, що протягом 2021–2024 рр. відбулося не лише кількісне зростання повідомлень фінансового моніторингу, а й істотне підвищення частки підозрілих операцій з 5 % до 18 %. Орієнтовна кількість таких операцій у 2024 р. перевищила 0,3 млн грн, а їх загальна сума становила 62,59 млрд грн. Це підтверджує, що цифровізація банківських процесів і впровадження автоматизованих систем ризик-аналізу

суттєво посилили виявлення транзакцій, які можуть мати податкове значення та підвищили ефективність податкового контролю.

У сучасних умовах розвитку банківської системи важливу роль відіграє фінансовий моніторинг, спрямований на виявлення та запобігання підозрілим фінансовим операціям. Ефективне функціонування системи фінансового моніторингу є необхідною умовою забезпечення стабільності фінансового сектору, підвищення прозорості фінансових потоків та запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. У зв'язку з активним розвитком цифрових технологій, поширенням електронних платежів та збільшенням обсягів безготівкових розрахунків значно зростає роль автоматизованих систем контролю та аналізу фінансових транзакцій. Цифровізація банківських послуг, впровадження онлайн-банкінгу, мобільних платіжних додатків та сучасних фінансових технологій сприяють прискоренню фінансових операцій, проте водночас підвищують ризики використання банківської системи для здійснення незаконних фінансових схем, і саме тому банки та інші фінансові установи впроваджують комплексні механізми контролю за фінансовими операціями клієнтів, які включають ідентифікацію клієнтів, аналіз фінансових потоків, оцінку ризиків та своєчасне виявлення підозрілих транзакцій [4; 6; 7].

Аналіз динаміки підозрілих транзакцій у банківській системі дозволяє оцінити ефективність функціонуван-

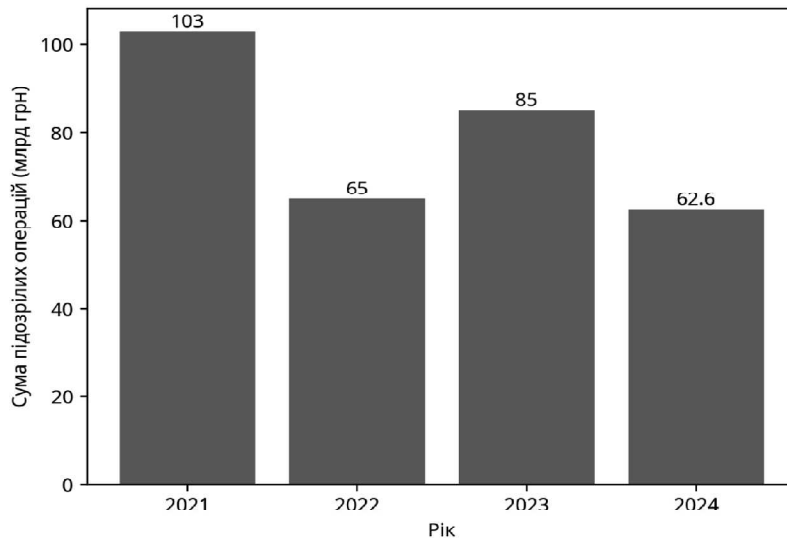

Рис. 1. Динаміка сум підозрілих транзакцій у банківській системі України за 2021—2024 рр.

Джерело: складено на основі даних Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМУ), відкритих аналітичних матеріалів банків та публікацій за 2021—2024 рр. [1; 2; 5; 7].

ня системи фінансового моніторингу, рівень виявлення ризикових операцій та загальний стан фінансової прозорості в Україні. Динаміка сум підозрілих транзакцій у банківській системі України за 2021—2024 рр. представлена на рисунку 1.

Отже, як показує графік (Рис. 1) у 2021 р. сума підозрілих фінансових операцій становила близько 103 млрд грн, що свідчить про значні обсяги потенційно ризикових транзакцій у банківській системі. У 2022 р. спостерігається зниження показника до 65 млрд грн, що частково може бути пов'язано з економічною нестабільністю та змінами у структурі фінансових потоків, 2023 р. показує, що обсяг підозрілих операцій знову зріс і досяг 85 млрд грн, що свідчить про активізацію фінансових операцій та підвищення ефективності систем фінансового моніторингу у виявленні ризикових транзакцій. У 2024 р. показник знизився до 62,6 млрд грн, що може свідчити про поступове посилення контролю за фінансовими потоками та вдосконалення механізмів протидії фінансовим правопорушенням. Загалом наведена динаміка (Рис. 1) демонструє про розвиток цифрових банківських технологій і систем фінансового моніторингу, що сприяє підвищенню ефективності виявлення підозрілих операцій, а також є важливим елементом забезпечення фінансової та податкової прозорості в Україні.

Оцінка впливу цифрових AML-систем на податкову прозорість є важливим напрямом сучасних наукових і прикладних досліджень, оскільки саме цифрові технології фінансового моніторингу визначають здатність банківської системи своєчасно виявляти податкові ризики, підвищувати прозорість фінансових потоків та ефективність податкового контролю в умовах цифрової трансформації економіки. Оцінка впливу цифрових AML систем включає:

1. Автоматичне виявлення аномалій. ІТ системи аналізують всі операції за визначеними ризиковими параметрами (наприклад, частота, географія, суми), що доз-

воляє швидко виділяти транзакції з потенційними податковими ризиками.

2. Машинне навчання та великі дані. Моделі на основі ML допомагають прогнозувати ймовірність ухилення від оподаткування на основі патернів поведінки клієнтів і транзакцій.

3. Електронний обмін інформацією. Стандарти обміну між банками та ДСФМУ / ДПС пришвидшують передачу даних і підвищують податкову прозорість фінансових потоків.

Отже, цифровізація банківських процесів посилила здатність виявляти та класифікувати операції з підвищеним податковим ризиком, що сприяє: підвищенню податкової прозорості фінансових потоків, більш ефективному аналізу великих масивів даних, узгодженню інформації між банками, ДСФМУ та податковими органами. Водночас потреби в інтеграції даних та оптимізації обміну інформацією залишаються викликом для повної реалізації потенціалу цифрових AML систем у податковому контролі.

У таблиці 2 представлено ключові податкові аспекти діяльності системи фінансового моніторингу в банках України в умовах цифрової трансформації. Вона демонструє, які цифрові інструменти використовують комерційні банки для контролю фінансових потоків, як ідентифікуються операції з податковими ризиками, яку реакцію застосовують установи в межах фінансового моніторингу та яке практичне значення має для забезпечення податкової прозорості і запобігання ухиленню від сплати податків.

У таблиці 2 подано приклади п'яти провідних банків, що дозволяє оцінити реальні механізми цифровізації та їх вплив на податковий контроль. Такий підхід дає змогу порівняти особливості застосування сучасних фінансових технологій у різних банківських установах та визначити їхню роль у підвищенні ефективності системи фінансового моніторингу. Крім того, наведені дані відображають практичну реалізацію цифрових інструментів у банківській діяльності та їхній вплив на поси-

лення контролю за фінансовими операціями клієнтів (Табл. 2).

Аналіз таблиці 2 свідчить, що цифровізація банківських процесів значно підвищує ефективність виявлення операцій з податковим ризиком і прозорість фінансових потоків. Використання автоматизованих AML-систем, алгоритмічних моделей ризик-аналізу та інтегрованих цифрових платформ дозволяє банкам своєчасно реагувати на аномальні транзакції, проводити додаткову перевірку клієнтів і передавати інформацію податковим та уповноваженим органам. Це сприяє запобіганню ухиленню від сплати ПДФО, ЄСВ та корпоративних податків, підвищує прозорість фінансового середовища та зміцнює податковий контроль у цифровому економічному середовищі України.

У багатьох країнах світу система фінансового моніторингу інтегрована в загальну архітектуру податкового контролю, що дозволяє ефективніше виявляти ухилення від оподаткування, мінімізацію податкових зобов'язань та використання схем із "структурованими" транзакціями [6; 7; 9; 10].

Так, у Канада та Великобританії застосовуються комплексні цифрові платформи, що забезпечують неперервний обмін фінансовими даними між банками, службами фінмоніторингу та податковими органами, включно з автоматизованою системою ризик скринінгу, що базується на великих даних (Big Data) та машинному навчанні. Це дозволяє виявляти нетипові операції, які можуть мати ознаки податкових порушень, ще до початку традиційних перевірок [6; 7; 9; 10].

У країнах Європейського Союзу значну увагу приділено впровадженню директив EU AMLD (Anti Money Laundering Directives), які зобов'язують фінансові інституції до регулярного обміну інформацією про підозрілі транзакції з національними службами фінансового моніторингу та податковими адміністраціями. У Швеції, наприклад, теселінг систем фінмоніторингу та податкового адміністрування здійснюється в режимі реального часу, що дозволяє оперативного проводити попередній аналіз ризикових профілів платників податків і фінансових потоків [6; 7; 9; 10].

У США регуляторні органи, зокрема Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), використовують централізовані бази даних із потужними аналітичними алгоритмами для встановлення зв'язків між транзакціями, юридичними та фізичними особами. Ці дані передаються як до регуляторів, так і до податкових органів, що сприяють виявленню складних схем ухилення від оподаткування.

Отже, міжнародний досвід свідчить, що ефективна система фінансового моніторингу, яка поєднує

Таблиця 2. Податкові аспекти діяльності системи фінансового моніторингу комерційних банків України в умовах цифрової трансформації

Банк	Цифрові інструменти фінансового моніторингу	Ознаки операцій із податковими ризиками	Реакція банку в межах фінмоніторингу	Податковий аспект (значення)
ПриватБанк	Автоматизовані AML-системи; аналіз регулярності та масовості надходжень; дистанційна ідентифікація клієнтів	Часті однотипні надходження на рахунок фізособи; оплата «за послуги» без статусу ФОП	Запит підтвердження джерел доходів; обмеження операцій; подання повідомлення до ДСФМ	Виявлення прихованої підприємницької діяльності; запобігання ухиленню від сплати ПДФО та ЄСВ
monobank	Алгоритмічні моделі ризик-аналізу; цифрові AML-фільтри; аналіз P2P-переказів	Дроблення платежів; велика кількість P2P-переказів; нетипова платіжна поведінка	Тимчасове блокування операцій; додатковий КУС; підвищення рівня ризику клієнта	Протидія приховуванню доходів; зменшення ризиків несплати податків у цифровому середовищі
Ощадбанк	Ризик-орієнтований підхід; електронний обмін інформацією з держорганами	Операції з ознаками фінктивності; невідповідність фінансової активності податковому статусу	Формування кейсів фінмоніторингу; передача інформації уповноваженим органам	Підвищення прозорості фінансових потоків; підтримка податкового контролю
Укрексімбанк	Моніторинг зовнішньоекономічних операцій; цифровий аналіз контрактів	Завищення/заниження вартості операцій; ризики трансфертного ціноутворення	Посилений моніторинг ЗЕД-операцій; запит документів	Запобігання виведенню прибутків за кордон і втратам податкових надходжень
Райффайзен Банк	Інтегровані AML-платформи; аналіз бізнес-моделей клієнтів	Невідповідність оборотів податковій звітності бізнесу	Перегляд ризикового профілю клієнта; фінмоніторингові повідомлення	Виявлення схем мінімізації податкових зобов'язань

Джерело: складено на основі даних Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМУ), відкритих аналітичних матеріалів комерційних банків (Приват-Банк, monobank, Ощадбанк, Укрексімбанк, Райффайзен Банк) та публікацій за 2021—2024 рр. [1; 2; 5; 7].

банківські дані, технології обробки великих масивів інформації та взаємодію із податковими органами, сприяє підвищенню податкової прозорості, зменшенню фінансових ризиків та більш адекватній оцінці податкових зобов'язань.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

На основі аналізу міжнародної практики та сучасних тенденцій можна запропонувати такі практичні рекомендації для підвищення ефективності системи фінансового моніторингу в Україні з позицій податкового контролю та цифровізації процесів:

1. Створення централізованого інформаційного хабу — запровадження єдиної платформи обміну фінансовими даними між банками, Державною податковою службою (ДПС) та Державною службою фінансового моніторингу України (ДСФМУ). Така платформа повинна забезпечувати реальний час синхронізації

даних, містити модулі аналітики на базі Big Data та штучного інтелекту, мати чіткі правила доступу та захисту даних.

2. Використання алгоритмів машинного навчання — застосування машинного навчання та алгоритми ризик скорингу для автоматичного виявлення шаблонів, які можуть бути пов'язані з ухиленням від оподаткування (наприклад: дроблення платежів, багаторазові транзакції на одні і ті ж суми, регулярні операції з призначенням "за послуги" без статусу ФОП тощо). Це дозволить: зменшити навантаження аналітиків, підвищити точність і швидкість виявлення ризикових операцій.

3. Гармонізація нормативно правової бази — оновлення національного законодавства таким чином, щоб чітко визначати порядок обміну інформацією між фінансовими інституціями і податковими органами, встановлювати спільні стандарти звітності та форматів даних, передбачати відповідальність за несвоєчасну передачу ризикової інформації.

4. Підвищення цифрової грамотності персоналу — інвестування в тренінги для аналітиків банківських установ та співробітників ДСФМУ і ДПС щодо використання сучасних аналітичних платформ, алгоритмів моделювання ризику та інструментів цифрової безпеки.

5. Впровадження міжнародних стандартів AML/CFT — ретельно адаптувати та імплементувати вимоги ФАТФ (FATF) і Європейського Союзу до національної системи, зокрема оцінку ризику за операціями з криптоактивами, моделі автоматичного звітування про підозрілі транзакції, стандарти обміну даними між фінансовими та податковими установами.

Отже, впровадження наведених рекомендацій дозволить Україні підвищити податкову прозорість фінансових потоків за рахунок автоматизованого відстеження ризикових операцій, зменшити кількість випадків ухилення від оподаткування, виявлених під час традиційних перевірок, оптимізувати взаємодію між банками та податковими органами, що забезпечить своєчасний обмін аналітичними даними для прийняття оперативних рішень, покращити якість нормативного регулювання у сфері цифрового фінмоніторингу з урахуванням сучасних технологічних викликів.

Література:

1. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення: монографія / Єфремова К. В. та ін. Харків: НДІ прав. забезпечення інноваційного розвитку, 2021. С. 45—78.
2. Буткевич В. М. Особливості здійснення фінансового моніторингу в комерційних банках України. Економічний вісник, 2021. № 3, С. 45—52.
3. Винниченко-Кумкова Л., Кашук К. Фінансовий моніторинг у сфері протидії відмиванню грошей: поняття та міжнародні аспекти. Молодий вчений, 2024. С. 13—29.
4. Закон України "Про запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму" від 6 грудня 2012 р. № 1702 VI. Відомості Верховної Ради України, 2012, № 50—51, ст. 450.

5. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2024. С. 45—78.

6. Копилюк О. І., Музичка О. М. Банківські операції: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2022. С. 112—136.

7. Москаленко Н., Дідківська К. Фінансовий моніторинг в Україні. Збірник наукових праць Державного податкового університету, 2025. С. 51—58.

8. Проць І. М. Моніторинг і аудит у фінансовому праві. Аналітично порівняльне правознавство, 2023. С. 69—85.

9. Tatiachenko O. A. Адміністративно правові аспекти фінансового моніторингу бізнесу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 2024. С. 14—28.

10. E banking, Fintech, & Financial Crimes: The Current Economic and Regulatory Landscape / Chander Mohan Gupta, Gagandeep Kaur (eds.). Cham: Springer Nature, 2024. С. 23—46.

References:

1. Yefremova, K. V., (2021), Bazovi aspekty tsyfrovizatsii ta ikh pravove zabezpechennia [Basic Aspects of Digitalization and Their Legal Support]., Research Institute of Legal Support of Innovative Development, Kharkiv, Ukraine, pp. 45—78.
2. Butkevych, V. M. (2021), "Peculiarities of Financial Monitoring in Commercial Banks of Ukraine", Economic Bulletin, vol. 3, pp. 45—52.
3. Vynnychenko-Kumkova, L. and Kashchuk, K. (2024), "Financial Monitoring in the Sphere of Anti-Money Laundering: Concept and International Aspects", Young Scientist, pp. 13—29.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), Law of Ukraine "On Prevention of the Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime and Financing of Terrorism", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol. 50—51, Art. 450.
5. Yehorycheva, S. B. (2024), Orhanizatsiia finansovoho monitorynhu v bankakh [Organization of Financial Monitoring in Banks], Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine, pp. 45—78.
6. Kopyliuk, O. I. and Muzychka, O. M. (2022), Bankiv's'ki operatsii [Banking Operations], Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine, pp. 112—136.
7. Moskalenko, N. and Didkivska, K. (2025), "Financial Monitoring in Ukraine", Collection of Scientific Works of the State Tax University, pp. 51—58.
8. Prots, I. M. (2023), "Monitoring and Audit in Financial Law", Analytical-Comparative Jurisprudence, pp. 69—85.
9. Tatiachenko, O. A. (2024), "Administrative and Legal Aspects of Business Financial Monitoring", Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, Series: Law, pp. 14—28.
10. Gupta, Chander Mohan, Kaur, Gagandeep (2024), "E-banking, Fintech, & Financial Crimes: The Current Economic and Regulatory Landscape", Springer Nature, Cham, pp. 23—46.

Отримано редакцією журналу / Received: 09. 03.26

Професійно рецензовано / Revised: 14. 03.26

Схвалено до друку / Accepted: 17.03.26